

Лідія ФЕДИК,
orcid.org/0000-0003-2033-8087
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
Університету Короля Данила
(Івано-Франківськ, Україна) lidia.fedyk@ukd.edu.ua

СОЦІАЛЬНА САМООРГАНІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ: НА ПРИКЛАДІ СІЧОВОГО РУХУ В ГАЛИЧИНІ

Зародження січового руху було викликане соціальними потребами і стало формою самоорганізації галичан, в подальшому сприяючи зростанню національної свідомості та консолідації українців Галичини. Головні засади діяльності січей базувалися на ідеях громадськості, товарищкості, добровільності, рівності та взаємодопомоги, які були близькими та зрозумілими українському селянству, що забезпечувало підтримку «Січей» та було запорукою їх успішної діяльності. «Січі» змогли організувати українське населення для вирішення соціально значущих проблем. Своєю різносторонньою діяльністю вони сприяли зростанню культурно-освітнього, економічного, політичного та інтелектуального рівня галицьких українців. «Січі» зуміли засобами фізичної культури та акцентом на козацьких традиціях мобілізувати українське суспільство Галичини до боротьби за українську державність, оскільки навчали дисципліни та організованості. Січовий рух об'єднав активних українських селян, а також сприяв вихованню генерації молодого покоління у національно-патріотичному дусі. Завдяки «Січам» проходило усвідомлення необхідності підтримки української періодики, кооперативного руху, культурно-освітніх товариств, які не користувалися державним фінансуванням, а отже існували тільки завдяки матеріальній підтримці населення, спонукаючи його до консолідації. Головним виявом громадсько-політичної та культурно-освітньої діяльності «Січей» були січові свята, які формували і зміцнювали цінності суспільства та створювали відчуття належності кожної людини до національної спільноти. Переслідування з боку польської адміністрації та обмеження діяльності «Січей» змушувало українське населення до саморганізації для протидії незаконним діям влади, пошуку шляхів правового та політичного захисту власних прав, а отже сприяли політизації українського суспільства. Свідченням цього стало участь у боротьбі за виборчі права, підтримка своїх кандидатів на виборах, боротьба за український університет.

Ключові слова: громадянська ідентичність, національна ідентичність, «Січ», Східна Галичини, соціальна самоорганізація, К. Трильовський.

Lidia FEDYK,
orcid.org/0000-0003-2033-8087
PhD of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Law and Public Administration
King Danylo University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) lidia.fedyk@ukd.edu.ua

SOCIAL SELF-ORGANISATION AS A MEANS OF FORMING THE CIVIL AND NATIONAL IDENTITY OF UKRAINIANS: THE CASE OF THE SICH MOVEMENT IN GALICIA

The Sich movement was born out of social needs and became a form of self-organisation of Galicians, which later contributed to the growth of national consciousness and consolidation of Ukrainians in Galicia. The main principles of Sich activity were based on the ideas of community, camaraderie, voluntariness, equality and mutual assistance, which were close and understandable to the Ukrainian peasantry. This ensured support for the Sich and was the key to their successful activities. "The Sich were able to organise the Ukrainian population to solve socially important problems. Through their diverse activities, they contributed to the growth of the cultural, educational, economic, political, and intellectual level of Galician Ukrainians. Since the Sich taught discipline and organisation, they were able to mobilise Ukrainian society in Galicia to fight for Ukrainian statehood through physical education and Cossack traditions. The Sich movement united active Ukrainian peasants and helped to educate the younger generation in the national and patriotic spirit. Thanks to the Sich, there was an awareness of the need to support Ukrainian periodicals, the cooperative movement, and cultural and educational societies. Since they did not receive state funding, they existed only thanks to the material support of the population. This prompted Ukrainians to consolidate. The main manifestation of the Sich's socio-political, cultural and

educational activities were the Sich holidays, which shaped and strengthened the values of society and created a sense of belonging to the national community. Persecution by the Polish administration and restrictions on the activities of the Sich forced the Ukrainian population to organise themselves to counteract the illegal actions of the authorities and to seek ways to protect their rights legally and politically. These actions contributed to the politicisation of Ukrainian society. This was evidenced by participation in the struggle for voting rights, support for their candidates in the elections, and the struggle for the Ukrainian university.

Key words: civic identity, national identity, Sich, Eastern Galicia, social self-organisation, K. Trilliovskiy.

Постановка проблеми. Формування громадян з активною громадянською позицією, здатних захистити власну державу в умовах російсько-української війни стало одним із пріоритетних завдань сучасної української держави. Реалізація цієї мети вимагає високого рівня ідентичності громадян всіх національностей, які складають націю спільної для всіх держави. Формування ідентичності відбувається шляхом вироблення та прийняття спільноюю системи базових цінностей, важливих для кожного члена суспільства. Проявом розвиненої національної та громадянської ідентичності є активна громадська позиція, що виражається в участі громадян у вирішенні суспільно-політичних, соціально-економічних та національно-культурних питань і знаходить вияв у здатності суспільства мобілізуватися задля досягнення спільної мети. За умов відсутності власної держави соціальна самоорганізація дає можливість покращувати рівень розвитку національної спільноти чи суспільної групи, що сприяє підвищенню національної та політичної свідомості населення через взаємодію національної спільноти. Тому врахування досвіду успішних проектів самоорганізації населення буде корисним при розбудові сучасного громадянського суспільства та створенні спільних ініціатив у боротьбі проти агресора.

Аналіз досліджень. Історії молодіжних організацій Галичини кінця XIX – початку XX ст. присвячено десятки досліджень представників різних галузей знань – істориків, юристів, педагогів, культурологів, політологів. Тема січового руху у Галичині опосередковано висвітлювалася вітчизняними науковцями, які вивчали діяльність К. Трильвського: В. В. Корольовою, А. Я. Нагірняком (Нагірняк, 2014), Т. В. Гуменюк. Спеціалізовані дослідження, присвячені окремим напрямкам діяльності «Січей» здійснені М. В. Лазаровичем (Лазарович, 2004), організаційно-правові засади січового руху детально проаналізовані О. М. Биковим, діяльність січовиків на Покутті стало предметом дослідження А. З. Королька (Королько, 2011). Особливої уваги заслуговує монографія М. Р. Гуйванюка, в якій автор комплексно дослідив передумови зародження січового руху в Галичині й

на Буковині на початку XX ст., охарактеризував головні напрямки громадської роботи січових товариств. Однак у вказаних дослідження розглядалися окремі аспекти діяльності «Січей» у Галичині. Предметом же нашого дослідження виступає аналіз впливу діяльності «Січей» у Галичині на зміну економічного, політичного та культурного становища українського населення та його становлення як соціально-політичної та національної спільноти.

Мета статті. Метою дослідження полягає у вивченні діяльності «Січей» як прояву самоорганізації галичан, їх значенні у мобілізації української спільноти Галичини для розв'язання соціальних та національних проблем, вплив на формування національної та громадянської ідентичностей.

Виклад основного матеріалу. Громадянська та національна ідентичності є багатограними поняттями зі складною структурою, яка включає психологічну, культурну, політичну, етнічну складову. Однак спільними для цих ідентичностей є відчуття належності до певної спільноти (політичної чи національної) на основі прийняття спільних ідентифікуючих ознак, норм та цінностей, що формуються у єдину систему громадянських уявлень і забезпечують консолідацію спільноти. Маркерами громадянської ідентичності можна вважати самоназву громадянської спільноти; історичне минуле країни (політика пам'яті), спільну мову і культуру, державні свята, державну. Ці ж маркери є важливими і для національної ідентичності. Основою для формування громадянської ідентичності є громадські, етнонаціональні і регіональні спільноти (Політичні механізми формування, 2014: 6–7).

Громадянська ідентичність формується у процесі взаємодії громадянина з іншими громадянами і участі в соціальних, політичних, економічних інститутах.

За умов відсутності власної держави, яка здійснює цілеспрямовану політику у культурній, економічній, соціальній сферах, що сприяє формуванню спільної загальнонаціональної ідентичності, формування останньої відбувається «знизу», через діяльність національно свідомої

інтелігенції та завдяки народнокультурній мобілізації у формі соціальної самоорганізації населення.

Соціальна самоорганізація – це впорядкована поведінка суб'єктів, які переслідують власні інтереси і цілі і при цьому добровільно дотримуються прийнятих в даному суспільстві норм, не потребуючи особливого органу контролю за дотриманням цих норм (Матійчик, 2016: 123). Особливістю соціальної самоорганізації є її зв'язок із самосвідомістю, самоідентифікацією, самодіяльністю і самооцінкою. Суб'єктами соціальної самоорганізації можуть виступати індивіди і групи, які усвідомлюють свої соціальні інтереси і готові до активних дій щодо їх забезпечення, в тому числі в складі громадських організацій.

У другій половині XIX століття в Україні проходив процес політизації українського національного руху, що супроводжувалося формуванням національно-визвольних гасел, кристалізацією політичних ідей та появою перших політичних партій в Східній Галичині та Наддніпрянській Україні. Цьому процесу передували прояви неполітичної самоорганізації населення, що виявилось у діяльності культурно-просвітницьких, економічних товариств та організацій, в межах яких населення самоорганізовувалося для активної співучасті у культурному та суспільно-політичному житті. Прийнятий у 1867 р. в Австро-Угорщині «Закон про товариства», унормував процедуру створення та визначив правові засади діяльності громадських інституцій та дав поштовх до різних проявів самоорганізації населення Східної Галичини у формі громадських організацій релігійного, просвітницького, культурного, економічного та інших напрямів, а також політичних партій. Одним із найуспішніших проявів саморганізації українського суспільства Галичини став січовий рух.

Ідея створення спортивно-протипожежних товариств «Січей» належала галицькому політику та адвокату К. Трильовському. Перший осередок пожежно-гімнастичного товариства «Січ» засновано 5 травня 1900 р. у с. Завалля Снятинського повіту, чим було розпочато січовий рух у Східній Галичині. К. Трильовський сформулював такі засади товариства – січовики мали вчитися самостійно вести свої справи, самостійно думати, самостійно організовуватися (Якимович, 2000: 3). Ознакою високого рівня самоорганізації «Січей» була відсутність впродовж тривалого часу централізованого органу управління, що обумовлювалося загрозою заборони їхньої діяльності. Тільки у 1908 р. у Станиславові делегати всіх «Січей» обрали керівний орган – Головний січовий комітет (у 1912 р. перейменований на Український

Січовий Союз), який очолив К. Трильовський. Організаційна структура «Січей» базувалася на принципі виборності, оскільки повітові ради січі формувалися шляхом виборів, а січові збори стали формою народного волевиявлення (Якимович, 2000: 15).

Головні засади «Січей» базувалися на трьох принципах – громадськість, рівність, товарицькість. Це в свою чергу передбачало рівність людей, в тому числі і в доступі до управління державою, краєм чи громадою. Ще одна засада «Січей» – соборність, тобто єдність українців, незалежно від територіальної належності та релігії. Третя засада – моральність, чесність, повага до своєї і чужої гідності. Четверта засада – вільнодумство, що передбачало демократизм, передусім у свободі вибору – віри, влади (Коберський, 1965: 92–94).

Початкова ідея «Січей», за задумом К. Трильовського та його однодумців, була скоріше прагненням до вияву організованості, національного усвідомлення та плекання духовних і фізичних цінностей. Однак, виходячи з виховного ідеалу К. Трильовського, який включав: «товариський дух історичної «Січі», січові звичаї, військовий дух, демократичні принципи співжиття, товариська солідарність і висока громадянська мораль, боротьба проти пияцтва, праця над власною освітою, поборювання хрунівства і москвофільства, патріотичний дух любові до Батьківщини, почуття приналежності до великої культурної нації із славною історією та віра у власні сили» (Леник, 1994: 110), почав виводити діяльність січей за межі спортивної та пожежної організації. Об'єднуючи переважно молодь «Січі» захоплювали її козацьким романтизмом, а масові гімнастичні вправи і військова дисципліна, маніфестації, походи та паради, виховання почуття суспільного обов'язку – створювали сприятливу атмосферу для зародження військового руху.

К. Трильовський запровадивши у виховну систему січей військово-козацькі ранги та термінологію (отаман, осавул, кошовий, хорунжий) у поєднанні з козацькими піснями, звичаями і символікою, сприяв розповсюдженню давніх традицій та патріотизму, забезпечуючи історичний взаємозв'язок поколінь (Лазарович, 2004). Крім того, «Січі» популяризували історичні традиції, які були зрозумілі більшості українського селянства, виховували його ідейно та практично (Чернецький, 1965: 9–10).

Незважаючи на утиски та перешкоди з боку влади, січовий рух почав набувати масовості і у 1914 р. в Західній Україні існувало 1056 «Січей» із 66 000 членів (За волю України,

1967: 440). Поступово «Січі» перетворювалися в організовану силу, яка, відродивши пам'ять про українське військо, дала поштовх подальшому розвитку військових традицій. По-перше, стрілецьтво перед Першою світовою війною пропагувало гасло самостійної України як безпосередню мету національно-політичної боротьби українців. По-друге, стрільці усвідомили ідею збройної боротьби як необхідного засобу здобуття державної незалежності. Основним досягненням стала їхня практична справа – військове виховання та навчання молоді (оскільки українська молодь змушена була служити в австро-угорському війську, де зазнавала утисків, вона мала негативне ставлення до військової підготовки, подолати яке допомогло товариство «Січ» (Чернецький, 1965: 9–10). Такі ідеї українського стрілецького руху були значним кроком у розвитку української політичної думки (Лазарович, 2004).

Крім офіційно проголошеного у статуті «Січі» завдання – забезпечувати пожежну охорону та розвиток фізичного здоров'я молоді, декларувалася діяльність у напрямку поширення освіти, організації товариського життя, влаштування вистав та показових виступів. Заслугою «Січей» стало залучення до активного національного життя молодого покоління українців, що сприяло формуванню свідомого та активного громадянина. В результаті політично-просвітньої агітації «Січей» вдалося селянство відвертати від москвофільства (Трильовський, 1965: 8–11). Як згадує Василь Зеленко, про діяльність «Січі» у Волчківцях, після її заснування у 1901 р., вона згуртувала усіх свідомих господарів і одразу ж почала активну діяльність: передплату газети «Громадський голос», «Зорю», спільні читання історичних повістей, січові вправи і походи, театральні вистави та концерти, широкий антиалкогольний рух шляхом бойкоту корчем та проведення безалкогольних весіль, хрестин, заснування читальні «Народна спілка», участь у виборах до австрійського парламенту, галицького сейму, вічах. Впродовж 1908–1914 рр. у селі функціонували читальні, хор, молочарня, «Рідна Школа», «Сільський господар». Їхніми очільниками стали якраз січовики (Зеленко, 1965: 97–99). Коляда, під час Різдва та театральні вистави, давали змогу зібрати кошти, які використовувалися для будівництва культурно освітніх та господарських установ (Фодчук, 1965: 103). Січі творили новий тип сільського громадянина, людину яка мала потребу жити і творити спільноту (Волосенко, 1965: 109).

За задумом К. Трильовського «Січі» мали стати продовження традиції визвольної боротьби (Трильовський, 1965: 49–50). Символіка «Січей»

мала національно-патріотичний характер і включала синьо-жовті стрічки, прапори із зображеннями українських гетьманів, національній однострій відповідно до місцевості. Саме ці елементи, на думку одного із провідних діячів «Січей» Івана Чупрея, приваблювало людей, сприяло зростанню свідомості та відчуттю єдності (Якимович, 2000: 8–10).

Прикладом ефективності січових осередків стала діяльність товариства у с. Джурів на Снятинщині. «Січ» тут була заснована у 1901 р., його коштовим обрали радикала Федора Курилюка. Його дім став центром громадсько-культурного життя села. Тут одночасно розміщувалися головний осередок «Січ» і місцева українська читальня. Згодом почалося будівництво «Народного дому». В організації «Січей» важливу роль відігравали просвітньо-економічні товариства «Народні спілки». Для того, щоб майно січей після їх ліквідації не переходило у державну власність, статутом обумовлювався перехід майна на користь «Народної спілки» (Трильовський, 1965: 56). Січовики також звернули увагу і на економічну сферу громадського життя, організовуючи селян у кооперативні крамниці споживчих товарів, поширюючи серед населення ідею підтримки національного виробника. Крім того, січовики вели серед селян роз'яснювальну роботу, показуючи взаємозв'язок між оборотом крамниці та часткою коштів, що йдуть на громадські потреби. Загалом набуло поширення відкриття при «січових кошах» (світлицях) відділень позичкової каси. Частина зароблених коштів віддавали на будівництво «Народного дому» (Королько, 2011: 15). Подібна діяльність сприяла зростанню національної свідомості та політичної активності селян. Так у с. Джурів, Снятинського повіту селяни «січовики» вимагали від дідача справедливої оплати праці, відмовляючись у іншому випадку працювати (Глушко, 1965: 112). Згадані заходи сприяли забезпеченню економічних потреб українського населення, його матеріальної підтримки та покращення добробуту. Зростання економічного добробуту стимулювало економічну та соціальну активність українців та усвідомлення важливості самоорганізації для досягнення загального блага.

У с. Княже Снятинського повіту «Січ» була заснована у 1910 р. В статуті організації було записано, що «Січі» повинні боротися з неграмотністю, передплачувати часописи, купувати книжки для «Січової бібліотеки», ставити театральні вистави. «Січ» мала проводити боротьбу з пияцтвом, картярством, повинна засновувати крамниці, каси (Томчик, 2009: 209). Оскільки

більшість населення було малописьменним, то популяризація і створення пісень національно-патріотичного змісту було дієвим способом для національного усвідомлення селянства та поширення політичних ідей (наприклад відродження державності). Як визнав К. Трильовський: ««Січачами» я старався виховати Гуцула на самовпевненого, гордого на свою честь громадянина» (Трильовський, 1965: 37), і далі «...відродження якогось народу без нав'язання теперішньої роботи до минувшини, до традиції, є прямо неможливим! Народ мусить пізнати колишню могутність свої предків, щоби міг прийти до переконання, що й під цю пору може стати на рівні з другими народами на полі культурного і суспільного змагання! Історичні традиції розбуджують віру в сили і надію на будуче» (Трильовський, 1965: 39).

Для боротьби з неграмотністю велися курси писання і читання. Старшина товариства дбала про те, щоб січовики, окрім шкільної освіти, читали газети та книжки, тобто займалися самоосвітою. У читальні «Просвіта» уголос читали часописи «Громадський голос», «Зорю», «Хлопську Правду», «Дзвін», «Діло», співали січові пісні, передусім марш «Гей, там на горі «Січ» іде!...».

Культурно-просвітня діяльність «Січей» поєднувалася із політичною. На вистави, які ставилися з ініціативи товариства, запрошувалися відомі громадсько-політичні й культурно-просвітні діячі, зокрема Кирило Трильовський, Василь Стефаник, Іван Сандуляк, Іван Семанюк (Марко Черемшина). У своїх промовах вони давали власне бачення суспільних процесів (з точки зору професійних політиків), а отже формували свідомість молодого покоління. З ініціативи К. Трильовського 31 травня 1909 р. у Коломиї відбулося масове січове свято на честь Івана Мазепи та згадки про битву під Полтавою в 1709 р. Під час свята виступали з промовами письменники – Василь Стефаник, Михайло Коцюбинський, політики Лев Бачинський, Михайло Павлик, Іван Макух (Трильовський, 1965: 45). У 1911 р. «Січі» Городенківського повіту брали масову активну участь у святкуванні ювілею – сторіччя від дня народження Маркіяна Шашкевича, представляючи свої хоріві колективи на відзначенні роковин галицького будителя в Городенці. Періодично відбувалися крайові Січові свята: у Коломиї (6 червня 1902-го, 28 червня 1903-го, 12 липня 1906 року), Станіславові (липень 1904-го та червень 1911-го), Снятині (липень 1912-го). Під час свят виконували гімн «Ще не вмерла Україна». 27–28 червня 1914 року у Львові відбулися масові січово-сокільські збори, присвячені святкуванню

100-річчю від дня народження Тараса Шевченка. Відзначення пам'ятних дат та ювілеїв, було одним із засобів конструювання національної ідентичності та консолідації суспільства, оскільки дозволяли зробити значимими для галичан ключові події загальнонаціональної історії та культури та формували відчуття причетності до загальнонаціональної спільноти.

Проголошені як спортивно-пожежні товариства «Січі» ставили перед собою і політичні цілі – виступали за загальне виборче право, розширення мережі українських шкіл, приєдналися до боротьби за український університет у Львові (Нагірняк, 2014: 49). При гуртках «Січі» організовувалися місцеві управи радикальної партії, які вели широку політичну діяльність серед місцевого населення (Томчик, 2009: 209). Приналежність К. Трильовського до радикальної партії, сприяла підтримці серед населення цієї політичної сили, оскільки люди сприймали його як січового батька (Ломацький, 1965: 150). Так, завдяки підтримці січовиків, перемогу на виборах до Галицького сейму здобув селянин із с. Карлове Іван Сандуляк, що додало впевненості селянам (Зеленко, 1965: 97–99). Січовики також намагалися боротися з явищем «хрунівства» (коли обрані народом делегати голосували не за українського, а польського кандидата) під час виборів. Вони викошували «хруням» зелене збіжжя або засипали криницю. Справжнім вийтом селяни вважали не офіційного польського представника, а кошового «Січі» (Кобзей, 1965: 122).

Січові організації зазнавали переслідувань з боку місцевої, переважно польської адміністрації. Це проявлялося у забороні публічних походів (1904 р. у м. Станіславові під час січового свята), обмеженні використанні інвентарю, під час показових виступів, перешкоджанні коляді та пожертвам на потреби січового руху. За допомоги «Січам» зазнавала переслідувань українська інтелігенція, зокрема вчителі, яких за підтримку або участь у «Січах» звільняли з роботи (у Снятинському і Косівському повіті звільнили 20 вчителів). Це провокувало судові позови, в яких українські адвокати виступали на захист українських вчителів та «Січей» в цілому (Нагірняк, 2014: 49). Січові судові справи відносилися до політичних і саме на них дуже яскраво виявлялися зловживання судової системи Галичини, оскільки в своїй більшості судьями були поляки, які займалися фабрикуванням справ. Подібні дії мобілізували галицьке суспільство та спонукали до активнішого прояву своєї громадянської позиції у національних питаннях. Наприклад для

захисту «Січей» українці організовували делегації у віденський парламент та голови уряду (Трильовський, 1965: 71–72). Доходило інколи до сутичок. Як згадує у спогадах Ілля Кириак, про заснування «Січей» у Заваллю у результаті суперечок війта із січовиками, останній, після кількох сутичок, «боявся одинцем йти навіть у день» (Кириак, 1965: 82–83). Отже, завдяки січам, українці вдавалися до практичних заходів для оборони своїх прав і вони були результативними.

Висновки. Отже, діяльність «Січей» мала публічний характер і відзначалася громадською підтримкою. Як форма самоорганізації українців Східної Галичини, «Січі» базувалися на засадах демократизму, виборності, взаємодопомоги та встановлювали взаємозв'язок з ідеями козацького

самоврядування. Практична діяльність «Січей» полягала у культурній та освітній діяльності – боротьба з неписьменністю, передплата часописів, купівля книжок для бібліотек, театральних хорів, вистав. «Січі» долучилися і до економічного життя українського населення, сприяючи організації населення у кооперативи, молочарні, каси, крамниці. Створення і діяльність «Січей» викликало протидію польської адміністрації, що порушувало гарантоване австрійською конституцією право на власні, національні організації. Переслідування активізувало політичну та національну свідомість населення, спонукало до практичних дій у відстоюванні власних прав та поступовому визріванні ідеї потреби формування власної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волосенко П. Спогади про д-ра Кирила Трильовського і «Січі». Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 106–109.
2. Глушко Б. Гей там на горі «Січ» іде! Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С.111-115.
3. За волю України: Історичний збірник УСС. 1914-1964. Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. 608 с.
4. Зеленко В. Що дала нам «Січ». Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 96–100.
5. Кириак І. Як організувалася перша «Січ» у Заваллю. Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 82–87.
6. Коберський К. Дух «Січі». Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. К. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 92–94.
7. Кобзей Т. Мої хлоп'ячі спогади. Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон: Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 121–123.
8. Королько А. Січовий рух на Покутті (1900–1914 рр.): організаційні осередки та їх практична діяльність. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2011. Вип. 19. С. 13–21.
9. Лазарович М. В. Гей, ви, стрільці січовії...: Формування українського стрілецького руху в Галичині: причини, передумови, наслідки. Тернопіль : Джура, 2004. 80 с. URL: <http://exlibris.org.ua/lazarovyc1/r02.html>
10. Леник В. Українська організована молодь: молодечі організації від початків до 1914 р. Мюнхен-Львів, 1994. 181 с.
11. Ломацький М. «Січі» на Гуцульщині. Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 141-153.
12. Матійчик А. Самоорганізація громадського суспільства як чинник демократизації демократичної модернізації політичної системи України : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 221 с.
13. Нагірняк А. Я. Кирило Трильовський – організатор січового руху у Галичині (кін. XIX – поч. XX ст.). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Держава та армія. 2014. № 784. С. 46-51.
14. Політичні механізми формування громадянської ідентичності в сучасному українському суспільстві : колективна монографія. К. : ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 296 с.
15. Томчик Р. Політична діяльність Кирила Трильовського у 1890–1914 рр. *Вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка «Україна-Європа-Світ»*. 2009. Вип. 2. С. 206–211.
16. Трильовський К. З мого життя (Уривок зі спогадів). Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 13–77.
17. Фодчук С. «Січ» – Тулова, пов. Снятин». Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 101–105.
18. Чернецький А. На грані нової доби. Гей там на горі «Січ» іде / упорядн. П. Трильовський. Едмонтон : Видавничий комітет пропам'ятної книги «Січей», 1965. С. 9–10.
19. Якимович Б. «Гей. «Січ» іде, красен мак цвіте!» (до 100-річчя заснування галицьких «Січей»). Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 52 с.

REFERENCES

1. Volosenko P. (1965) Spohady pro d-ra Kyryla Trylovs'koho i «Sichi» [Memories of Dr Kyrylo Tryliovskyy and the Sich] Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 106–109. [in Ukrainian].
2. Hlushko B. (1965) Hei tam na hori «Sich» ide! [Sich is coming up the hill!] Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 111–115. [in Ukrainian].
3. Za voliu Ukrainy: Istorychnyi zbirnyk USS. 1914–1964. (1967) [For the freedom of Ukraine: Historical collection of the USS. 1914–1964]. New-York : Chervona Kalyna, 608. [in Ukrainian].
4. Zelenko V. (1965) Sheho dala nam «Sich». [What Sich gave us] Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 96–100. [in Ukrainian].
5. Kyriiak I. (1965) Yak orhanizovalasia persha «Sich» u Zavalliu. [How the first Sich was organised in Zavallia] Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 82–87. [in Ukrainian].
6. Koberskyi K. (1965) Dukh «Sichi». [The spirit of the Sich] Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. K. Trylovskyy. Edmonton: Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 92–94. [in Ukrainian].
7. Kobzei T. (1965) Moi khlopiachi spohady. [My boyhood memories] Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 121–123. [in Ukrainian].
8. Korolko A. (2011) Sichovy rukh na Pokutti (1900–1914 rr.): orhanizatsiini osередky ta yikh praktychna diialnist. [The Sich Movement in Pokuttia (1900–1914): Organisational Centres and Their Practical Activities] Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriia – Newsletter of the Precarpathian University. History, 19. 13–21. [in Ukrainian].
9. Lazarovych M. V. (2004) Hei, vy, striltsi sichovii...: Formuvannia ukraïnskoho striletskoho rukhu v Halychyni: prychny, peredumovy, naslidky. [Hey, you Sich Riflemen...: The Formation of the Ukrainian Riflemen's Movement in Galicia: Causes, Preconditions, and Consequences]. Ternopil : Dzhura. 80. URL: <http://exlibris.org.ua/lazarovyc1/r02.html> [in Ukrainian].
10. Lenyk V. (1994) Ukraïnska orhanizovana molod: molodechi orhanizatsii vid pochatkiv do 1914 [Ukrainian Organised Youth: Youth Organisations from the Beginnings to 1914]. Miunkhen-Lviv, 181. [in Ukrainian].
11. Lomatskyi M. (1965) «Sichi» na Hutsulshchyni. [“Sich” in the Hutsul region] Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 141–153. [in Ukrainian].
12. Matiichyk A. (2016) Samoorganizatsiia hromadskoho suspilstva yak chynnyk demokratyzatsii demokratychnoi modernizatsii politychnoi systemy Ukrainy [Self-Organisation of Civil Society as a Factor of Democratisation of the Democratic Modernisation of the Political System of Ukraine] : dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.02 / Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk, 221. [in Ukrainian].
13. Nahiriak A. Ya. (2014) Kyrylo Trylovs'kyi – orhanizator sichovoho rukhu u Halychyni (kin. XIX – poch. XX st.). [Kyrylo Tryliovskyy – organiser of the Sich movement in Galicia (late nineteenth – early twentieth centuries)] Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnik». Derzhava ta armiiia – Journal of Lviv Polytechnic National University. State and army, 784. 46–51. [in Ukrainian].
14. Politychni mekhanizmy formuvannia hromadianskoi identychnosti v suchasnomu ukraïnskomu suspilstvi: kolektyvna monohrafiia (2014) [Political mechanisms of civic identity formation in contemporary Ukrainian society]. K. : IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 296. [in Ukrainian].
15. Tomchuk R. (2009) Politychna diialnist Kyryla Trylovs'koho u 1890-1914 [Political activity of Kyrylo Tryliovskyy in 1890-1914] Visnyk Ternopil'skoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni V. Hnatiuka «Ukraina-Yevropa-Svit» – Bulletin of Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University “Ukraine–Europe–World”, 2. S. 206–211. [in Ukrainian].
16. Trylovskyy K. (1965) Z moho zhyttia (Uryvok zi spohadiv) [From my life (Excerpt from my memoirs)]. Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 13–77. [in Ukrainian].
17. Fodchuk S. (1965) «Sich» – Tulova, pov. Sniatyn» [“Sich” – Tulova, Sniatyn street”]. Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 101–105. [in Ukrainian].
18. Chernetskyi A. (1965) Na hrani novoi doby [On the brink of a new era]. Hei tam na hori «Sich» ide / uporiadn. P. Trylovskyy. Edmonton : Vydavnychiy komitet propamiatnoi knyhy «Sichei», 9–10. [in Ukrainian].
19. Yakymovych B. (2000) «Hei. «Sich» ide, krasen mak tsvite!» (do 100-richchia zasnuvannia halytskykh «Sichei»). [«Hey! “Sich” is coming, the beautiful poppy is blooming!» (on the 100th anniversary of the founding of the Galician Sich)]. Lviv, 52. [in Ukrainian].